

Vrede is een valstrik, oorlog is een valstrik, verandering is een valstrik, bestendigheid is een valstrik; als de dag van de overwinning van de dood is aangebroken sluit de dood ons in; er is niets dat we kunnen doen, dan ons laten kruisigen en weer tot leven gewekt worden; totaal vernietigd en dan herboren worden.

De held met de duizend gezichten / Joseph Campbell.

INLEIDING

Het gebied tussen Bielefeld (bij het Teutoburger Woud) en Minden (bij het Wiehengebergte) heet nog steeds 'Ravensberger Land'. Daar lag in de middeleeuwen het graafschap Ravensberg, waarvan 'Ravensburg' bij Burgholzhausen het centrum vormde.

Otto II van Ravensberg Vlotho en Vechta met Sophia van Oldenburg werden de ouders van een dochter Jutta (geboren omstreeks 1230). In 1238, toen onze Jutta nog slechts ongeveer 7 à 8 jaar oud was, werd ze verloofd met Hendrik, de oudste zoon van graaf Otto van Teckelenburg. Deze verloving was niet alleen een verzoeningsgeste voor het huis Teckelenburg, maar beoogde tevens een aanzienlijke gebiedsuitbreiding voor het huis Teckelenburg; Jutta van Ravensberg was immers

een erfdochter. Tussen 25 juli 1247 en 6 mei 1248 overleed Hendrik van Teckelenburg O. Daarop keerde de 17 à 18 jarige weduwe Jutta van Ravenberg naar het kasteel van haar moeder te Vechta terug.

Op 14 augustus 1251 tekende Jutta van Ravensberg nog als 'gravin van Vechta', doch in een andere oorkonde van hetzelfde jaar 'vrouwe van Montjoie'. Vermoedelijk is ze in het najaar 1251 met Walram de Goede van Montjoie, zoon van Walram de Lange en Elisabeth van Bar, getrouwd. Jutta en Walram maakten een rondreis door het pas verworven gebied, ze kwamen in de kloosters Bersenbrück, Gertrudenberg bij Osnabrück en Reichenstein vlak bij Montjoie. Na zijn huwelijk schijnt Walram de Goede van Montjoie af en toe ook alleen 'van huis' te zijn geweest. Daarbij verbleef hij nogal eens in 'illuster' gezelschap, zoals de aartsbisschop van Keulen. Kort nadien moet Jutta's moeder Sophia zijn overleden. Zij werd in Bersenbrück naast haar echtgenoot begraven. Walram de Goede overleed op 5 februari 1266, hij was toen naar schatting 32 jaar oud. In overeenstemming met zijn wens werd hij in de abdij van Val-Dieu begraven. Jutta bleef voor de tweede keer kinderloos achter. De problemen van erfenis en opvolging kwamen voor Jutta van

Ravensberg vooral van de zijde van de jonge Walram de Rosse van Valkenburg, wiens moeder een zuster van Walram de Goede van Montjoie was geweest. Reeds op 26 juli 1267 kwam deze neef als 'heer van Montjoie en Marville' voor. Uit latere gegevens blijkt op duidelijke wijze dat Jutta van Ravensberg het niet eens was met de wijze waarop Walram de Rosse van Valkenburg door de hertog van Limburg met Montjoie werd beleend. Het eigendom Haagsittard schonk ze op 23 februari 1270 aan de Munsterkerk van Aken. Dit eigendom was afkomstig uit de nalatenschap van haar tweede echtgenoot Walram de Goede. Bovendien suggereert het getuigenis van haar 'getrouwen' dat ze toen nog steeds 'vrouwe van Sittard' was. In november 1276 vertegenwoordigde ze nog steeds de hogere autoriteit te Sittard: *'Sigilli opidi nostri de Sittert'*. Jutta resideerde permanent in Sittard men denkt hier aan het huis 'Op de Bergh': In roerige tijden had men in Sittard, zoals ook in Heinsberg, een 'curtis' op een kunstmatig opgeworpen heuvel gemaakt en met wallen en grachten omgeven. Deze 'motte' is de oudste kern van Sittard en is te vinden waar het latere huis 'Op de Bergh' gebouw was waarvan het stratenverloop en archeologische vondsten van getuigen. Ze wordt in de 10e à 11e eeuw gedateerd, maar kan ook veel ouder zijn. Tot de gevestigde 'curtis' kan

ook de Sint-Petruskerk hebben behoord. De apostelvorst Petrus als patroonheilige van de parochie pas goed in bij de aanname dat Sittard een oud domein was.

De kroniek van Dünckel-Pothast spreekt van de heroprichting van het Sittardse begijnhof, die volgens een akte, gedateerd 18 november 1276, plaats gehad zou hebben door vrouw Jutta, de weduwe van Walram, heer van Sittard, nadat een vroeger begijnhof aldaar te gronde was gegaan. De kroniekschrijver geeft ook de plaats aan, waar dit heropgerichte begijnhof gevestigd werd. Het was gelegen 'der Pastorat gegenüber', d.w.z. ongeveer op de plaats van de huidige stadsschool aldaar.

In 1276 had Walram bezittingen ten noorden en ten zuiden van Sittard verworven. Het patronaatsrecht van Geleen en levenlange vruchtgebruik te Susteren. Op 26 oktober 1277 verkocht Walram zijn bezittingen te Gemünd voor 1400 Luikse marken, daarvan kreeg hij 1000 marken contant uitbetaald. Dit bedrag van 1000 marken ruilde hij in 1277/78 in voor het stadje Sittard van Jutta, deze laatstgenoemde kocht met datzelfde bedrag goederen van de abdij Siegburg. Op die manier zou Walram Susteren via de landbrug van Sittard met Geleen hebben

verbonden, terwijl Jutta zich van een pensioen voor de rest van haar leven had weten te verzekeren. Ze trok zich terug in haar jachtslot.

HET VERHAAL

1.

Ze zat vredig op een bankje voor de proosdij van Millen. De kersenbomen bloeiden. Hun bloesems hingen als trossen naar beneden, omdat er 's nachts vorst was geweest. Ze keek in de verte naar het leien dak van de zaalkerk en zag het met maaskeien opgetrokken gedeelte.

‘Alles is hier nog oud’, dacht ze vredig.

Ze keek nog eens nog de oude Benedictijnse proosdij Millen. Rond werd uit een schenking van de hoge heren van Millen de abt Kuno van Siegburg als proost naar voren geschoven. Het oudste gedeelte van het gebouw is de westhelft uit het jaar 1686, die echter in 1827 sterk verandert werd. De oosthelft met de gezwenkte gevel stamt uit het jaar 1701, en werd sinds 1877 als schoolgebouw van Millen gebruikt. Naast de proosdij behoorden nog de tiendschuur en de zaakkerk tot de historische kern van Millen.

Ze woonde in een klein huisje naast het kasteel aan de andere kant van de laan met geknotte lindebomen. Het huisje had hardstenen raamomlijstingen met glas-in-loodramen en was gebladderd wit geverfd. Het had een klein wolfeinde uit de rode pannendak. Met van die haken waar vroeger de elektriciteitskabels binnenkwamen. Met van die porseleinen potjes. Ze woonde hier al heel lang en wist eigenlijk niet waarom. Ze woonde nog op het Hollands gebied langs de twee watermolens in de buurt van het kasteel. Dit kasteel van Millen, waar Harold kasteelheer was, is een tegen de rand van een oudere motte opgetrokken, grotendeels bakstenen ronde noordoostelijke toren en aansluitende stukken ringmuur van een ronde burcht. In de grond zitten nog fundamenteën van de rest van de ringmuur; o.a. een halfrond uitgebouwde noordwestelijke muurtoren met waterput in de muurdikte en resten van de poort aan de oostkant. Fundamenteën van een veelhoekige buitenschildmuur met rechthoekige torens, eveneens van baksteen, aan de zuid- en oostkant? Het tegenwoordige Huis Millen ten oosten van de ruïne bestaat uit een woonvleugel en dienstvleugels om een langwerpige vijfhoekige binnenplaats met op de zuidwesthoek een poortpaviljoen met spitsbogige poortresten, van de

oorspronkelijke voorburcht. De oostvleugel heeft een zuidelijke eindgevel met sectorentrapjes en het ankerjaartal 1699, en op de flauwe binnenhoek aan de hofzijde een rond uitgebouwde traptoren met helmspits, 1838; ten noorden van deze traptoren een poortdoorgang. De binnenplaats wordt aan de noord- en westkant omsloten door dienstvleugels in haakvorm e.v. en aan de zuidzijde door een muur. Tegen de zuidwestelijke buitenhoek van het complex bevindt zich de bakstenen voormalige tiendschuur, met gevelstenen uit 1745 en 1755. Eveneens tot dit complex behorend een watermolen de z.g. 'Millenermolen' (1849), daar waar Aletta in de buurt woonde.

Ze had hier al zo vaak gezeten. Altijd weer op de vlucht voor Harold die op onverwachte momenten voor haar deur kon staan met een ruiker. Ze voelde het intuïtief aan, ze moest de man niet. Met z'n Italiaanse maatpakken en zijn kleine baardje in het gezicht. Hij wilde haar het hof maken, maar daar trapte ze niet in. Ze bleef liever vrijgezel. Ze dacht terug aan vroeger. Hoe ze hier was komen wonen, voor de rust. Ze had een turbulente periode in haar leven achter de rug en vond in haar kleine huisje bij het kasteel weer haar rust terug. Ze keek nog eens naar de proosdij. Die zovele verhalen kon vertellen, als de stenen maar eens spreken konden. En dan natuurlijk het kerkje

klein, maar intiem. Het stond er al zolang. Zolang kon Aletta niet terugdenken. Voorzichtig stond ze op en liep via de Propsteiweg naar de Kirchplatz waar even zovele kinderkopjes haar deel waren. Voorzichtig schuifelde ze naar huis, langs de dichtgemetselde ramen van de voorburcht. Niet dat ze oud was, maar de kinderkopjes waren glad van een lentebui.

Aletta Jacobs. Cultuurhistorica op de provincie Limburg. Een klein tenger vrouwtje. Getekend door het leven. Wachtend op het moment dat de professor kwam met een promovendus. Ze deed haar kachel aan. Gooide er nog wat berkenblokken op en het geheel begon te sissen van het water dat nog in het hout zat. Gelukkig was ze Harold niet tegen gekomen. Hij kon op onverwachte momenten voor je staan en daar hield ze niet van. Het leek net alsof ze gegijzeld was door die Harold. Dat ze geen stap meer kon doen zonder aan hem te denken, maar hier binnen was ze veilig. Daar kon ze de gedachte aan hem van zich afzetten. Plotseling ging de deurbel.

2.

‘Het bestaat echt. Het Woud!’, riep de Utrechtse hoogleraar die dit onderzoek begeleidde quasiverwonderd.

Hij doelde op het dorp Millen en het bijbehorende Woud, waarvan hij zojuist het plaatsnaambord was gepasseerd en vervolgens de kleine kerktoren vanuit het verder gelegen dorpje zag oprijzen. Dit stukje Selfkant, vlak over de Duitse grens bij Sittard, is alleen voor Hollanders bekend terrein. Hoeveel Sittardenaren weten precies waar de dorpen Isenbruch, Havert, Höngen of Saeffelen liggen? Tüddern en Heinsberg zijn door de inkopen wel bekend onder de bevolking. Al was het maar voor de goedkope benzine.

‘Kom we gaan een kopje koffie drinken in Café Bistro die Zehntscheune in Millen. Aan de Johann Grein Straße. Daar waar alles ook begonnen is.’

De Zehntscheune werd gebouwd in 1788 (muurankers) en is afgeleid van de Tiendschuur waarin de uitbaterij gevestigd is. Een tiendschuur is het gebouw waarin tijdens het Ancien Régime de belasting van de pachters aan de kasteelheer (of aan het klooster) werd opgeslagen. De boeren stonden ‘een tiende’ van hun oogst af als belasting ‘in natura’, de tienden. De Tiendschuur, de Proosdij en de parochiekerk lagen allemaal in één blok en vormden het historische hart van Millen. Vol goede moed liep Reinoud door Millen. Een dorp dat hij in zijn hart gesloten had. Hier was nog de historie en de nostalgie. Hier herleefde het

verleden. Hij ging aan een tafeltje zitten in het gras voor de Tiendschuur.

‘We hebben vakantie’, zei hij tegen Aletta.

‘Laten we het er maar van nemen en voorts bestelde hij een grote coupe ijs.’

3.

‘Vertel eens waar de naam Millen vandaan komt?’, vroeg professor Coutinho, professor in de historische geografie, aan Aletta.

Als een wandelende bibliotheek begon ze te vertellen. We moeten terug naar de onvolprezen wijlen professor Schrijnemakers, die in zijn codex, de volgende verklaring voor de afkomst van de naam Millen geeft: Als oudste versies van Millen zijn o.a. bekend: *Melin* (1118), *Millene* (1144), *Millem* (1202) en *Milne* (van 1197 tot 1260). De huidige spelling *Millen* kwam al voor in 1118 en werd daarna o.a. in 1206, 1231, 1237 en 1240 gebruikt.

Kritzraedt schreef in 1654 dat Millen afgeleid is van: Molen, Mullen, Milen. Andere auteurs verwijzen ook naar: Myllen, Mühle (Engels: mill). Millen is daarom genoemd naar de eerstaanwezige watermolen. Het is inderdaad frappant, dat een reeds in 794 vermeld *Melin* momenteel Mohlin (in de Aargau) heet, terwijl ook een in 868 vermelde